

POLITYKA NORWEGII W REGIONIE DALEKIEJ PÓŁNOCY – KONSEKWENCJE DLA UNII EUROPEJSKIEJ

NORWAY'S POLICY IN THE HIGH NORTH – CONSEQUENCES
FOR THE EUROPEAN UNION

*Katarzyna Dośpiał-Borysiak**

— ABSTRAKT —

Rola Norwegii dla Unii Europejskiej znacznie wzrosła na początku XXI wieku. Po okresie, kiedy kraj postrzegany był jako relatywnie marginalny outsider w zintegrowanej Europie, teraz jest bezpośrednio związany ze wszystkimi procesami zachodzącymi w Brukseli z powodu udziału w Europejskim Obszarze Gospodarczym. Potencjał Norwegii w oczach państw członkowskich Unii Europejskiej kształtowany jest przez pryzmat jej potencjału energetycznego. Norwegia stała się wiodącym eksporterem gazu do UE, z powodzeniem konkurującym z Federacją Rosyjską. Ten status zależeć będzie w dużym stopniu od polityki Norwegii na Dalekiej Północy – regionie o coraz wyraźniejszym znaczeniu strategicznym. Artykuł ma na celu omówienie głównych ról odgrywanych przez Norwegię w kontekście celów i polityk UE, głównie w dziedzinie energii. Przybliży również strategię Norwegii wobec Dalekiej Północy, perspektywy wydobywania w tym regionie ropy i gazu oraz regionalną współpracę z Rosją.

Słowa kluczowe: Norwegia, Daleka Północ, Unia Europejska, polityka energetyczna

— ABSTRACT —

The role of Norway for the European Union increased dramatically in the beginning of the 21st century. After being labeled a relatively marginal outsider in integrated Europe, now it is deeply connected with all processes undertaken by Brussels due to its participation in the European Economic Area. Still, Norway's potential, in the eyes of the EU member states, is shaped by the energy considerations. Norway managed to become the leading exporter of gas to the EU, successfully competing with the Russian Federation. This status will, to a large extent, depend on Norway's policy in the High North – a region with ever stronger strategic value. This article aims at discussing the main roles played by Norway in the EU context, mainly in the field of energy. It also gives an insight of the Norwegian High North strategy, perspectives of oil and gas extraction, and regional cooperation with Russia.

Keywords: Norway, High North, European Union, energy policy

* Uniwersytet Łódzki, Wydział Studiów Międzynarodowych i Politologicznych.

WSTĘP

W okresie zimnowojennych napięć Daleka Północ była traktowana ze szczególną uwagą przez europejskie mocarstwa oraz amerykańskich sojuszników z Paktu Północnoatlantyckiego. Upadek ZSRR, a tym samym koniec konfrontacyjnych stosunków na linii Wschód-Zachód osłabiły zainteresowanie regionem, który zyskał miano stabilnego i przewidywalnego. Na przełomie XX w. i XXI w. pojawiły się jednak nowe wyzwania, związane z zanieczyszczeniem środowiska naturalnego czy atomową spuścizną Półwyspu Kolskiego, niezwykle istotne z perspektywy państw nordyckich, jednak słabo dostrzegane przez szersze fora międzynarodowe. W nowym milenium katalog problemów uległ rozszerzeniu o kwestie istotne dla wszystkich północnych stolic. Postępujący proces ocieplenia klimatu spowodował, z jednej strony zdecydowane zwiększenie możliwości eksploatacji węgłowodorów, a z drugiej powstanie nowych korytarzy transportowych przez niezamarzające Przejścia Północno-Zachodnie i Północno-Wschodnie. Perspektywy uzyskania dostępu do surowców – ocenianych nawet na ponad 20% światowych nieodkrytych zasobów ropy i gazu – zintensyfikowały dążenie państw arktycznych do zaznaczenia swojej suwerenności, rodząc wcześniej uśpione napięcia sąsiedzkie i wpływając na zmianę postrzegania regionu (Center for Security Studies in Zurich, 2012).

Również Unia Europejska jako gracz o globalnych aspiracjach musiała odpowiedzieć na pytanie, jaka będzie jej rola w regionie arktycznym, gdzie krzyżują się polityczne i gospodarcze interesy wielu państw. W latach 90. XX w. region nie zajmował uwagi brukselskim technokratom skoncentrowanym na procesach integracyjnych w Europie Środkowo-Wschodniej i Południowej. Przyjęcie do grona członków Szwecji i Finlandii w 1995 r. w naturalny sposób zmieniło tę optykę. UE, dzięki fińskiej inicjatywie, rozpoczęła w 1999 r. realizację *Północnego Wymiaru*, który obejmował różne formy współpracy regionalnej pomiędzy członkami UE, Rosją i innymi państwami jak Norwegia czy Islandia (Aalto, Blakkisrud, Smith, 2008, s. 1–11). W ramach wymiaru zostało utworzone tzw. *okno arktyczne*, które było promowane przez dyplomację duńską. Z czasem również instytucje unijne, zaniepokojone dynamiką zmian klimatycznych, zaczęły zabierać głos w kwestiach problemów i wyzwań Arktyki. Uczynił to m. in. Wysoki Przedstawiciel ds. Wspólnej Polityki Zagranicznej i Bezpieczeństwa, Komisja Europejska i Parlament Europejski, które zdecydowanie podkreślały skalę wyzwań związanych z ociepleniem klimatu w regionie (Komisja Europejska, 2008; Parlament Europejski, 2008; Solana, 2008).

Stopniowo kierunek arktyczny polityki UE został wyodrębniony poza ramy *Północnego Wymiaru*, a sam termin *Daleka Północ* coraz częściej funkcjonował dla określenia europejskiej części Arktyki, gdzie UE ma największe interesy w kwestii wydobycia surowców (głównie ropy i gazu), rozwoju przemysłowego, ochrony środowiska, zmian klimatu, zasobów morskich czy transportu. W tej sytuacji na znaczeniu zyskały stosunki Wspólnoty z Norwegią, będącą czołowym dostawcą gazu dla europejskich konsumentów, państwem należącym do Europejskiego Obszaru Gospodarczego i bezpośrednim sąsiadem Federacji Rosyjskiej. Wybory polityczne i ekonomiczne tego państwa wpływają bowiem na obecny i przyszły stan polityki energetycznej w skali świata oraz na stabilizację geostrategiczną w regionie Dalekiej Północy.

NORWESKA KONCEPCJA *HIGH NORTH*

Koncepcja *Dalekiej Północy* dla większości członków Unii Europejskiej i Norwegii, choć geograficznie zbieżna, łączy się z odmiennym ładunkiem znaczeniowym. W przypadku Wspólnoty jest to kolejny obszar zainteresowania, następny wektor polityki, w którym realizowane są interesy strategiczne. Dla Norwegii *Daleka Północ* to element tkanki narodowej i tożsamości, bastion suwerenności (w kontekście Svalbardu) oraz źródło, które pozwoli na utrzymanie dobrobytu obywateli w XXI w. (Łuszczuk, 2013).

Koncepcjonalizacja norweskiej aktywności w regionie Dalekiej Północy miała swój początek już w latach 70. XX w. i stanowiła odpowiedź na postępujący proces delimitacji granic morskich, w tym stref ekonomicznych oraz wydobycie norweskich węglowodorów na szelfie kontynentalnym. Państwo musiało podjąć szereg kwestii dotyczących rozwoju regionu słabo zaludnionego i znacznie uboższego od innych części kraju. Kwestią kluczową pozostawało zachowanie najwyższych standardów ekologicznych, chroniących przed zanieczyszczeniami, oraz utrzymanie dotychczasowego poziomu rozwoju rybołówstwa, jednej z kluczowych gałęzi gospodarki, głęboko wpisanej w tradycyjne struktury społeczne. W wymiarze geograficznym region obejmował „obszary morskie i lądowe, w tym wyspy i archipelagi, rozciągające się na północ od południowej granicy okręgu Nordland w Norwegii i na wschód od Morza Grenlandzkiego do Morza Barentsa i Morza Peczorskiego” (The Ministry of Foreign Affairs of Norway, 2006, s. 13), czyli jednostki administracyjne Norwegii, Szwecji, Finlandii i Rosji graniczące z Morzem Barentsa. Początkowo władze używały terminu *nordområdene* (pol.

Obszary Północy), aby z początkiem XXI w. intencjonalnie akcentować anglojęzyczną wersję *High North*. Był to celowy zabieg mający na celu zwrócenie uwagi opinii międzynarodowej na szanse i wyzwania regionu, który stał się kluczowy z punktu widzenia norweskiej polityki.

Jak zauważa R.M. Czarny, współczesne działania Norwegii koncentrują się na trzech, związanych z globalizacją wyzwaniach: problemach energetycznych, ochronie środowiska i zmianach klimatu (Czarny, 2012, s. 183 i nst.). Wszystkie one łącznie decydują o dynamice sytuacji na Dalekiej Północy, wpływając zarówno na żyjących tam obywateli, jak i przyszły dobrobyt całego narodu. Norweskie pojęcie *High North* nie służy więc wyłącznie określeniu strategii rządu w określonym geograficznie regionie, lecz stanowi, jak twierdził w 2010 r. minister spraw zagranicznych Norwegii J. Gahr, „pojęcie polityczne, polityczną definicję ambicji” (za Kubka, 2011, s. 43) państwa, które chce aktywnie kształtować rzeczywistość międzynarodową.

Pierwsze prace służące zdefiniowaniu priorytetów państwa norweskiego w regionie Dalekiej Północy rozpoczęły się w marcu 2003 r., kiedy konserwatywny rząd N.K. Bondevika powołał komisję ekspertów, których zadanie polegało na identyfikacji zagrożeń i szans, jakie wiążą się z tym regionem. Po licznych debatach i konsultacjach 15 kwietnia 2005 r. przedstawiono raport pt. *Szanse i zagrożenia na Północy*, który stanowił podstawę dla tworzenia kompleksowej strategii państwa w regionie (St.meld. nr. 30 (2004–2005): Muligheter og utfordringer i nord, 2005). Co znamienne, prace nad pracami koncepcyjnymi i koordynacją polityki północnej przejęło Ministerstwo Spraw Zagranicznych, co świadczyło o randze regionu. Wraz z przejściem władzy przez socjaldemokratyczny rząd J. Stoltenberga jesienią 2005 r. Daleka Północ została uznana za obszar priorytetowy zarówno w polityce wewnętrznej, jak i zagranicznej. Nowy rząd 1 grudnia 2006 r. przedstawił dokument programowy pt. *Strategia dla Dalekiej Północy* (Ministry of Foreign Affairs, 2006), który określał strategiczne cele państwa w regionie Europy Północnej. Strategia wpisywała się w działania międzynarodowe Norwegii w ramach Rady Arktycznej, Rady Nordyckiej, współpracy Morza Barentsa i Północnego Wymiaru UE. Już we wstępie stwierdzono, że jednym z najważniejszych priorytetów rządu w najbliższych latach będzie wykorzystanie możliwości Dalekiej Północy. Jednocześnie jednak wskazano, że potencjał Morza Barentsa jako nowego obszaru wydobywania europejskiego zostanie oceniony pod kątem jego wpływu na klimat i środowisko, zgodnie z zasadą zrównoważonego rozwoju. Pozostałe cele strategii zakładały: kontynuację dobrosąsiedzkich stosunków z Federacją Rosyjską; kontynuację walki

z nielegalnymi połowami i zrównoważone zarządzanie zasobami morskimi oraz poprawę warunków życia ludności Dalekiej Północy i zabezpieczenie praw ludności tubylczej. Strategia wykraczała, jak stwierdzono, swoim zasięgiem poza ramy wyłącznie polityki zagranicznej czy wewnętrznej i dotyczyła elementarnego pytania o umiejętność kontynuowania odpowiedzialnego zarządzania zasobami, przewidywalne egzekwowanie suwerenności i bliską współpracę z sąsiadami, partnerami i sojusznikami. Miała na celu mobilizację dla rozwoju regionu, zajmującego centralne miejsce w polityce norweskiej, nordyckiej i ogólnoeuropejskiej.

W 2009 r. rząd przedstawił kolejny dokument pt. *Nowy budulec na Północy – następny etap strategii rządu na Obszarach Północnych*, który odnosił się do głównych obszarów zainteresowania rządu norweskiego w kolejnych 10–15 latach (Nye byggesteiner i nord: Neste trinn i regjeringens nordområdestrategi, 2009). Do priorytetów zaliczono: rozwijanie wiedzy w obszarze zmian klimatu i środowiska Dalekiej Północy; poprawę monitorowania, reagowania kryzysowego oraz morskich systemów bezpieczeństwa na morzach północnych; promowanie zrównoważonej eksploatacji ropy i gazu ziemnego oraz odnawialnych zasobów morskich; promowanie rozwoju gospodarczego na lądzie; rozwój infrastruktury; ciągłe i zdecydowane egzekwowanie suwerennych praw, wzmocnienie współpracy transgranicznej; ochronę kultury i sposobu życia ludności rdzennej.

Swojego rodzaju podsumowanie działalności rządów socjaldemokratycznych, a zarazem plan sięgający do 2030 r. stanowiła tzw. biała księga pt. *Daleka Północ: wizje i strategię* (Meld. St. 7, 2011–2012). Jako główne priorytety rządu, mające charakter stosunkowo otwarty, przyjęto:

- zapewnienie pokoju, stabilności i przewidywalności;
- zapewnienie zintegrowanego, opartego na ekosystemie reżimu zarządzania chroniącego różnorodność biologiczną i stanowiącego podstawę dla zrównoważonego wykorzystania zasobów;
- wzmocnienie współpracy międzynarodowej i międzynarodowego porządku prawnego;
- wzmocnienie bazy dla zatrudnienia, tworzenie wartości i dobrobytu w całym kraju za pomocą regionalnego i narodowego wysiłku we współpracy z partnerami z innych krajów oraz odpowiednimi grupami ludności tubylczej (Meld. St. 7, 2011–2012, s. 20).

Generalnie analiza dokumentów strategicznych Norwegii odnoszących się do *High North* od początku XXI w. skłania do kilku konstatacji. Przede wszystkim, Norwegia widzi region w szerszej perspektywie międzynarodowej jako obszar o rosnącym potencjale, ale również wyzwaniach. Władze norweskie zdecydo-

wanie akcentują centralną rolę organizacji regionalnych, tj. Rada Arktyczna, Euro-Arktyczna Rada Morza Barentsa i Rada Nordycka w rozstrzygnięciu kwestii istotnych dla regionu. Partnerem szczególnie istotnym z perspektywy interesów norweskich pozostaje jednak Rosja, z którą Norwegia nawiązała współpracę w szeregu kwestii, takich jak: ochrona środowiska, ludność rdzenna, wymiana naukowa i technologiczna, zasoby morskie (Hoel, 2008), transport morski, kontrola i monitoring granic. Unia Europejska – według założeń strategicznych – pozostaje jednym z kluczowych partnerów, jednak w pierwszej kolejności wymieniane są państwa, z którymi prowadzony jest dialog energetyczny, jak np.: Niemcy, Francja, Wielka Brytania, Hiszpania, Polska, Holandia i Włochy, oraz państwa azjatyckie (Chiny, Japonia, Korea Południowa). Rząd deklaruje jednak chęć zapewnienia bliskiego i szerokiego partnerstwa z UE w kwestiach Dalekiej Północy, gdyż region Morza Barentsa może stać się nową prowincją energetyczną Europy (Kubka, 2014).

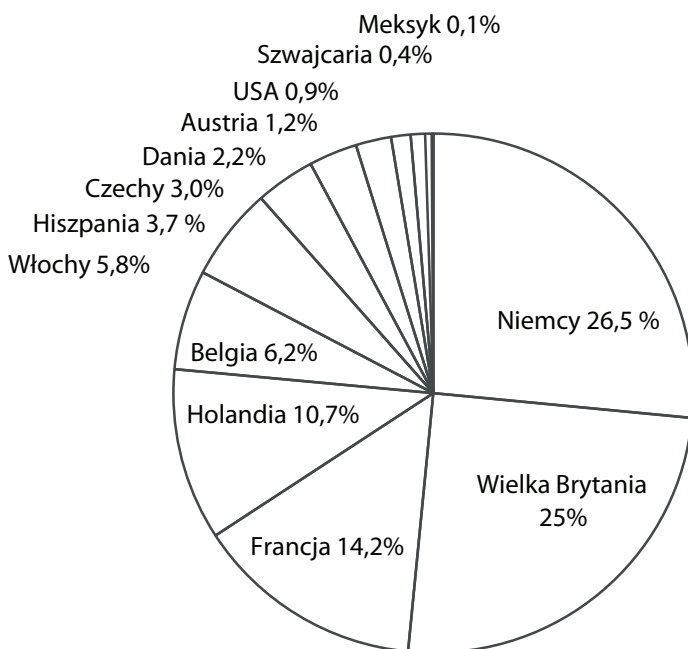
NORWEGIA JAKO CZOŁOWY EKSPORTER GAZU DO UNII EUROPEJSKIEJ

Norwegia od kilku dekad udowadnia, że jest stabilnym i przewidywalnym partnerem w kontaktach handlowych z Unią Europejską, co może również rokować w przypadku przyszłej eksploatacji obszarów północnych. Przede wszystkim jej polityka energetyczna podporządkowana jest długookresowemu celowi tworzenia narodowego dobrobytu, co chroni ją przed koniunkturalnymi decyzjami służącymi szybkiemu zyskowi. Państwo zdecydowało się na wysoki stopień kontroli wydobycia, jednak równocześnie dopuściło element konkurencji. Sektor wydobywczy opiera się na państwowej firmie Statoil, która została w 2001 r. sprywatyzowana w 1/3 (Olsen, 2013, s. 643). Obecnie firma znajduje się w pierwszej pięćdziesiątce firm międzynarodowych i jest notowana na giełdzie w Oslo i w Nowym Jorku. Władze państwowe, choć mają wpływ na skład władz firmy, starają się nie interweniować w przypadku bieżącej działalności i ograniczają jej zadania wyłącznie do komercyjnych. Jednocześnie od początku eksploatacji w latach 70. XX w. zostały dopuszczone międzynarodowe firmy wydobywcze, co znacznie podnosi konkurencyjność cen (The Ministry of Petroleum and Energy, 2000–2001). Sektor gazowy w czerwcu 2001 r. został znacząco zdecentralizowany. Państwo przestało kierować handlem gazem, a działający wcześniej

Komitet Negocjacyjny odpowiedzialny za marketing gazu został rozwiązany. Firmy wydobywcze uzyskały możliwości indywidualnej produkcji, transportu i sprzedaży gazu, a producenci uzyskali status współwłaścicieli rurociągów przesyłowych. Operatorem gazociągów jest należąca do państwa firma Gassco, administrująca równym dla podmiotów komercyjnych dostępem do linii przesyłowych. Sektor rozwija się nie tylko w oparciu o Statoil, ale również politykę podatkową i strategię w kwestii licencji. System podatkowy przystosowywany jest do zmieniających się warunków zarówno wewnętrznych i zewnętrznych, jednak przy zachowaniu zasad stabilności i przewidywalności. Polityka licencjonowania zakładała natomiast stopniowe udostępnianie nowych obszarów, co zapobiega niekontrolowanemu i skokowemu wydobywaniu (Olsen, 2013, s. 644).

Dla Unii Europejskiej, uzależnionej w 65,2% od zewnętrznych dostaw gazu, Norwegia jest kluczowym eksporterem. W 2012 r. Norwegia wyprodukowała 115 mld m³ gazu, co dało jej 6 miejsce na świecie po Stanach Zjednoczonych, Federacji Rosyjskiej, Katarze, Iranie, Kanadzie. Jest trzecim światowym eksporterem netto gazu (109 mld m³), po Federacji Rosyjskiej (185 mld m³) i Katarze (120 mld m³) i przed Kanadą (57 mld m³) oraz Algierią (48 mld m³). Eksport ropy netto w 2011 r. wyniósł 82 mld ton (10 miejsce), m.in. za Rosją (347 mld ton), Iranem (139 mld ton) i Wenezuelą (124 mld ton) (International Energy Agency, 2013, s. 23).

Norwegia w strukturze importu gazu do UE tradycyjnie zajmowała drugie miejsce po Rosji z udziałem poniżej ¼ wspólnotowego importu, jednak w 2012 r. i 2013 r. znalazła się na pierwszym miejscu z udziałem odpowiednio (31,4%) i (23,8%) (Eurostat, 2014). Nie oznacza to jednak, że Norwegia może przyjąć pozycję szczególnie uprzywilejowaną względem europejskich partnerów. Struktura norweskiego eksportu gazu całkowicie opiera się na rynku europejskim: 95% norweskiego gazu trafia na rynki UE, 4% jest transportowane w formie gazu ciekłego do różnych światowych portów i 1% to konsumpcja wewnętrzna. Największymi odbiorcami norweskiego gazu w 2009 r. były Niemcy (26,5%), Wielka Brytania (25%), Francja (14,2%), Holandia (10,7%), Belgia (6,2%), Włochy (5,8%), Hiszpania (3,7%), Czechy (3%), Dania (2,2%), Austria (1,2%). Państwa pozaeuropejskie (USA i Meksyk) stanowią zaledwie 1% eksportu gazu (Rys. 1) (Norwegian Petroleum Directorate, 2010). Norwegia, nie mając obecnie alternatywnych możliwości eksportu węgłowodorów – poza transportem gazu ciekłego – jest ściśle powiązana ze wspólnotowymi konsumentami i we wzajemnym interesie leży bliska długookresowa współpraca.

Rysunek 1. Eksport norweskiego gazu w 2009 r. (Norwegian Petroleum Directorate, 2010, s. 47).

Znaczenie norweskiego gazu dla UE będzie zależało od kształtu przyszłej polityki energetycznej Wspólnoty. Z pewnością kluczowe czynniki to: (1) sytuacja polityczna w Europie Wschodniej; (2) kształt polityki klimatycznej, m.in. wzrost udziału energii odnawialnej oraz efektywności energetycznej; (3) makrotrendy na rynku energii jak spadek cen węgla oraz niskie ceny uprawnień do emisji; oraz (4) ogólna kondycja gospodarcza Europy i świata, przekładająca się na konsumpcję energii. Powoli krystalizująca się koncepcja „unii energetycznej” zakłada zwiększenie produkcji energii i poprawę stanu infrastruktury przesyłowej, dywersyfikację źródeł energii, zwiększenie solidarności energetycznej pomiędzy państwami członkowskimi. Celem unii jest zmniejszenie uzależnienia od zewnętrznych dostaw i infrastruktury, co dotyczy nie tylko Rosji, ale również Norwegii. Szereg analityków norweskich wskazuje, że nowa polityka europejska może znacząco zmniejszyć eksport norweskiego gazu do Europy, powodując znaczne straty dla gospodarki krajowej. Obecnie już jest zauważalny zasadniczy spadek konsumpcji gazu w Europie, chociaż nie ma on przełożenia na spadek importu z Norwegii (Eurogas, 2013, s. 6). Z tego też powodu norweskie władze

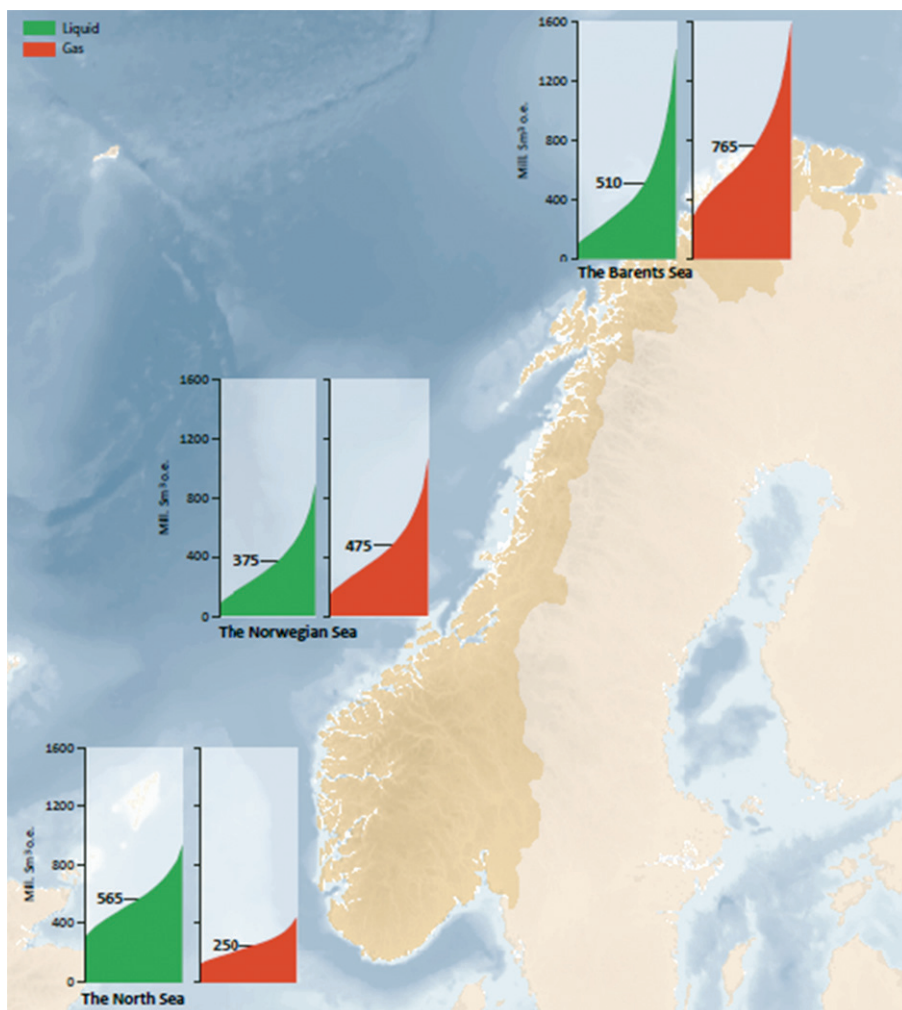
nie widzą powodów do niepokoju. Norwegia jest wymieniana przez unijne instytucje jako stabilny i przewidywalny dostawca gazu, co w obecnej sytuacji politycznej jest zasadniczym atutem. Unijne próby uniezależnienia się od dostaw mogą mieć pozytywny wpływ na interesy gospodarcze Norwegii, gdyż poszukiwanie nowych możliwości, np. w kwestii wydobycia gazu łupkowego czy rozwoju infrastruktury, przyczyni się do wzrostu znaczenia gazu w Europie, co z kolei wpłynie na większy popyt tego surowca od stałych, pewnych dostawców.

Dla utrzymania przez Norwęgii pozycji czołowego eksportera gazu do UE niezbędne są jednak intensywne działania na rzecz utrzymania wydobycia co najmniej na obecnym poziomie. Zasoby Morza Północnego i Morza Norweskiego wykazują tendencję zniżkową od roku 2002 r., uznawanego za najlepszy od początku eksploatacji (ponad 250 mld. ton ropy i gazu) (Norwegian Petroleum Directorate, 2014, s. 13). Główną dla nich alternatywą pozostają trudno dostępne i drogie w eksploracji i transporcie złoża węglowodorów, znajdujące się na dnie Morza Barentsa. Zgodnie z przewidywaniami Norweskiego Urzędu ds. Ropy (Norwegian Petroleum Directorate, 2014) nieodkryte zasoby norweskiego szelfu wynoszą ok. 3 mld m³, przy czym zasoby Morza Północnego szacowane są na 250 mln m³, zasoby Morza Norweskiego na 475 mln m³, natomiast Morza Barentsa na 765 mln m³ (rys. 2).

EKSPLOATACJA SUROWCÓW DALEKIEJ PÓŁNOCY

Norweska ekspansja wydobywcza na północy dopiero rozpoczyna się, mimo że prace badawcze trwają od 30 lat. W norweskiej części Morza Barentsa od lat 80 XX w. dokonano stosunkowo niewiele odwiertów, poniżej 100, gdy dla porównania w norweskim szelfie kontynentalnym ok. 1000 (Statoil, 2014). Obecnie działalność wydobywczą prowadzi się głównie w południowej części, natomiast badania przeprowadzone w części północnej nie przyniosły satysfakcjonujących rezultatów, powodując nawet spadek zainteresowania międzynarodowych inwestorów jak ExxonMobil, Shell czy BP.

Od początku eksploatacji na norweskim szelfie w 1971 r. uruchomiono 91 pól: 60 na Morzu Północnym, 16 na Morzu Norweskim oraz 1 na Morzu Barentsa. Polem tym jest *Snohvit* (pol. *Królewna Śnieżka*) znajdujące się w okolicy Hammerfest. Zostało ono uruchomione w 2007 r. i jest projektem unikalnym w skali całej Arktyki, ponieważ wydobywany gaz jest bezpośrednio skraplany na polu i transportowany dnem morza. Emisje CO₂ wynikające z tego procesu

Rysunek 2. Nieodkryte zasoby ropy i gazu Norweskiego Szelfu Kontynentalnego (Norwegian Petroleum Directorate, 2014, s. 35).

właczane są do pustego rezerwuaru. Zakłada się, że ta jedyna instalacja do produkcji płynnego gazu na północ od Koła Polarnego będzie służyła jako przykład dla kolejnych projektów kompresji złóż gazu znajdujących się dalej na północy oraz w warunkach zalegania lodu bądź występowania lodowców¹. Jednocześnie

¹ Kolejnymi istotnymi polami mogą stać się Goliat oraz Skrugard i Havis na Morzu Barentsa.

należy zauważyć, że z przyczyn środowiskowych wyłączono z eksploatacji wiele obszarów, np. w regionie Archipelagu Lofotów czy Wyspy Niedźwiedziej. W obronie unikatowej fauny i flory tych obszarów wypowiedziały się nie tylko organizacje ekologiczne, ale również Kościół Norweski i część partii politycznych (Nilsen, 2013).

Z pewnością przyszła eksploatacja Dalekiej Północy będzie w znacznym stopniu zależała od kondycji Statoil, podstawowego narzędzia norweskiej polityki energetycznej. Obecna polityka firmy zakłada pełne wykorzystanie nowych możliwości, jakie niesie ze sobą topnienie pokrywy lodowej, jednak przy poszanowaniu zasady zrównoważonego rozwoju. Od 2012 r. firma potroiła swoje inwestycje w Dalekiej Północy z 11 mln euro do 33 mln euro i ustanowiła odrębną arktyczną jednostkę. Do 2020 r. firma planuje wydobyć 1 mln baryłek dziennie z nowych odwiertów północnych.

Statoil jest również jednym z głównych graczy inwestycyjnych w regionie Arktyki. Od lat 90., kiedy władze państwowe i Statoil podjęły decyzję o internacjonalizacji działań w skali światowej, firma prowadzi badania i odwierty w blisko 40 państwach, w tym jako jedyna firma posiada licencje na odwierty we wszystkich pięciu strefach arktycznych (dzieli je z innymi firmami: w USA z Conoco-Philips, w Kanadzie z Chevronem, na Grenlandii z Shellem i Cain). W Kanadzie ma udziały w dwóch działających polach na wybrzeżach Nowej Fundlandii. W 2009 r. dokonała własnego odkrycia na polu Mizzen, gdzie dysponuje 65% udziałów (wraz z Husky Energy). Jednocześnie firma angażuje się za granicą w projekty budzące poważne kontrowersje środowiskowe. W Kanadzie współpracuje w badaniach sejsmicznych oraz przy eksploatacji piasków bitumicznych uznawanej za jeden z najbardziej emisyjnych sposobów pozyskiwania energii oraz zagrożenie dla ludów tubylczych oraz fauny i flory kanadyjskiej Dalekiej Północy. Rodzi to zarzuty stosowania podwójnych standardów w obszarze ochrony środowiska. Państwo norweskie nie pozwala bowiem na niebezpieczne działania na własnym szelfie kontynentalnym np. na odwierty w lodzie i ściśle kontroluje licencje przyznawane innym firmom, natomiast w innych rejonach świata pozwala swojej firmie na stosowanie mniej rygorystycznych norm. Władze są również przeciwne wprowadzeniu międzynarodowych standardów wydobywania ropy w Arktyce – dotyczy to również propozycji UE wprowadzenia norm zabezpieczeń przeciw wyciekom jeszcze przed uruchomieniem wierceń – traktując je jako ograniczenie własnej suwerenności.

Analizując przyszłą rolę Norwegii dla UE, należy pamiętać, że szacowany udział Norwegii w arktycznym wydobywaniu węglowodorów wydaje się być ogra-

niczony, gdyż według szacunków kraj ten posiada zaledwie 4% nieodkrytych zasobów ropy i gazu w regionie arktycznym. Liderem w wydobyciu pozostanie z pewnością Rosja (70% nieodkrytych złóż gazu oraz 41% ropy)², a w związku z tym kraj ten również w przyszłości będzie kluczowym partnerem energetycznym dla Unii Europejskiej. Z perspektywy UE osiągnięcie relacji dobrosąsiedzkich na linii Oslo–Moskwa jest istotne, szczególnie ze względu na bezpieczeństwo dwóch państw członkowskich: Finlandii i Szwecji.

Przez wiele dekad osią niezgody we wzajemnych stosunkach norwesko-rosyjskich był spór dotyczący delimitacji 175 tys. km² szelfu kontynentalnego na Morzu Barentsa. UE, podobnie jak USA, wolała zachować w tej kwestii zdystansowane stanowisko, pozostawiając dyplomacji dwóch państw rozwiązanie konfliktu³. We wrześniu 2010 r. zakończył się on podpisaniem porozumienia w Murmańsku, na mocy którego dokonano praktycznie równego podziału spornego terytorium (ang. *Treaty between the Kingdom of Norway and the Russian Federation*). Porozumienie umożliwiło rozpoczęcie badań geologicznych, a także nawiązanie wspólnych projektów wydobywczych. Wydaje się, że miało szersze znaczenie dla dwóch państw: dla Norwegii oznaczało nowe możliwości zabezpieczenia stabilnego poziomu wydobycia pomimo malejących zasobów Morza Północnego. Rosji dawało natomiast poparcie lub przynajmniej neutralność Norwegii wobec innych sporów terytorialnych, jakie kraj ten prowadzi w Arktyce.

Z perspektywy unijnej kluczowe pozostaje także zaangażowanie technologiczne i kapitałowe norweskich przedsiębiorstw wydobywczych w rosyjskiej części Morza Barentsa, gdzie odkryto ok. 50 dużych złóż na kilku polach. Dwustronna współpraca⁴ w kwestii wydobycia rozwija się już od lat 90., kiedy Statoil

² Według U.S. Geological Survey – nieodkryte zasoby gazu w Arktyce: Rosja (70%), USA 14%, Dania 8%, Kanada 4%, Norwegia 4%; ropy: Rosja 41%, USA 28%, Dania 18%, Kanada 9%, Norwegia 4%. (U.S. Geological Survey, 2008).

³ Rokowania w tej kwestii trwały od lat 80. XX w. Rosja nie respektowała ochronnej strefy połowów wokół Svalbardu, stosowała również sankcje ekonomiczne, jak zakaz importu świeżego łososia.

⁴ Z pewnością w polityce norweskiej pojawia się pewien paradoks, z jednej strony państwo konkuruje z Rosją w kwestii wydobycia ropy i gazu, szczególnie wśród europejskich konsumentów, a z drugiej strony otwarcie promuje rozwój wydobycia u swojego wschodniego sąsiada. Nie powinno to jednak dziwić, biorąc pod uwagę, że „ważne interesy Norwegii są zbieżne (np. narodowe prawo do stanowienia o polityce energetycznej) z interesami innych państw będących eksporterami ropy i gazu (przede wszystkim członkami OPEC), które Norwegia w wielu przypadkach popierała w ich dążeniach do ustabilizowania rynku ropy” (Czarny, 2008, s. 142).

wraz z francuskim przedsiębiorstwem Total zaangażował się w wydobycie z pola Czariaga (na lądzie) (Anker, Brunstad, 2008, s. 165–169). W XXI w. największym potencjalnym wspólnym projektem jest pole Sztokman o potencjale 3200 mld m³ gazu, czyli dwa do trzech razy większym od możliwości największego norweskiego pola Troll. Strona rosyjska, nie dysponując wystarczającymi możliwościami do pełnej eksploatacji w niezmiernie trudnych warunkach zamrzającego lodu, zmuszona była skorzystać z pomocy inwestorów zewnętrznych. Kluczowe firmy wydobywcze Norwegii, jak Statoil i Hydro, miały odpowiedni potencjał inwestycyjny i technologiczny do prac w ekstremalnych warunkach, przy jednoczesnym zachowaniu odpowiednich standardów ekologicznych. Rząd norweski żywo zainteresowany ich udziałem w inwestycji doprowadził do podpisania umowy z Gazpromem w 2007 r., na mocy której Statoil uzyskał 24% udziału w polu (Øverland, 2008, s. 137). Z powodu przeszkód finansowych i technologicznych eksploatacja została jednak przesunięta. Dwustronna współpraca jest jednak kontynuowana i w 2012 r. Statoil podpisał umowę z Rosnieftem, zakładając prace na Morzu Ochockim.

ZAKOŃCZENIE

Generalnie należy założyć, że działania Norwegii w regionie Dalekiej Północy będą miały coraz większe znaczenie dla Unii Europejskiej. Region, dzięki aktywności norweskiej, ma szansę stać się nową „provincją energetyczną”, która będzie mogła zaspokoić rosnące potrzeby europejskich konsumentów. Norwegowie przyczyniają się do tego zarówno poprzez eksploatację własnego szelfu, jak i zaangażowanie finansowe i technologiczne w rosyjskiej części Morza Barentsa. Jest to szerszy plan władz polegający na rozszerzaniu inwestycyjnego portfolio Statoil w celu maksymalizacji zysków firmy. Norweskie zaangażowanie powoduje tym samym przesunięcie rosyjskich działań eksploatacyjnych na północ. Z perspektywy UE współpraca norwesko-rosyjska może być zjawiskiem pozytywnym, ponieważ powoduje zwiększenie konkurencji w sektorze wydobywczym i nawiązanie dobrosąsiedzkich relacji.

UE nie powinna bowiem postrzegać Norwegii wyłącznie przez pryzmat dostaw ropy i gazu. Polityka norweska niesie ze sobą również inne wartości, jak: skonsolidowany system polityczny, dbałość o standardy ekologiczne zgodnie z zasadą zrównoważonego rozwoju, wysoki poziom rozwoju badań, dbałość o ludy północne, sprawny system zarządzania lokalnego i multilateralizm.

Powodują one, że europejska Daleka Północ staje się regionem stabilnym, przewidywalnym i coraz prężniej rozwijającym się, co leży w żywotnym interesie UE, narażonej na niestabilne sąsiedztwo na wschodzie i południu kontynentu.

BIBLIOGRAFIA:

- Aalto, P., Blakkisrud, H., Smith, H. (red.). (2008). *The New Northern Dimension of the European Neighbourhood*. Brussels: Centre for European Policy Studies.
- Anker, M., Brunstad B. (2008). Foreign Involvement in the Russian Energy Sector: Lessons Learned and Drivers of Change for the Northern Dimension. W: Aalto, P., Blakkisrud, H., Smith, H. (red.), *The New Northern Dimension of the European Neighbourhood* (s. 164–179). Brussels: Centre for European Policy Studies.
- Center for Security Studies in Zurich (2012). The Arctic: thaw with conflict potential. *Analysis in Security Policy*, no. 118. Pobrano z: <http://www.css.ethz.ch/publications/pdfs/CSS-Analysis-118-EN.pdf> [20.11.2015].
- Czarny, R. (2008). Państwa regionu nordyckiego wobec problemu bezpieczeństwa energetycznego. W: E. Cziomer (red.), *Międzynarodowe bezpieczeństwo energetyczne w XXI wieku* (s. 123–196). Kraków: Oficyna Wydawnicza AFM Krakowskie Towarzystwo Edukacyjne.
- Czarny, R. (2012). Energy Security: Position of the Kingdom of Norway in the Energy Balance of the Region. W: R.M. Czarny, R. Kubicki, A. Janowska, R.S. Czarny (red.), *Northern Spaces, Contemporary Issues* (s. 183–197). Warszawa-Kielce.
- Eurogas (2013). *Statistical Report 2013*. Pobrano z: http://www.eurogas.org/uploads/media/Eurogas_Statistical_Report_2013.pdf [20.11.2015].
- Eurostat (2014). *Natural gas consumption statistics*. Brussels: European Commission May 2014. Pobrano z: http://epp.eurostat.ec.europa.eu/statistics_explained/index.php/Natural_gas_consumption_statistics [20.11.2015].
- Hoel, A. (2008). Best practices in fisheries management: Experiences from Norwegian–Russian cooperation. W: P. Aalto, H. Blakkisrud, H. Smith (red.), *The New Northern Dimension of the European Neighbourhood* (s. 54–70). Brussels: Centre for European Policy Studies.
- International Energy Agency (2013). *Key World Energy Statistics*, Paris: IEA.
- Komisja Europejska (2008). *Unia Europejska a region arktyczny. Komunikat Komisji do Rady i Parlamentu Europejskiego, Bruksela, dnia 20.11.2008 Kom(2008) 763 wersja ostateczna*. Pobrane z: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/TXT/PDF/?uri=CELEX:52008DC0763&from=PL> [20.11.2015].
- Kubka, A. (2011). Norweskie interesy w globalizującym się świecie. *Studia Humanistyczno-Społeczne*, 5, 33–48.
- Kubka, A. (2014). Polityka Norwegii na obszarach północy. *Rocznik Bezpieczeństwa Międzynarodowego*, 8, 63–76.
- Łuszczuk, M. (2013). “High North” czyli norweska wersja Dalekiej Północy. W: W. Saletra, J. Jaskiernia (red.), *Dyplomacja w życiu. Życie w dyplomacji* (s. 253–262). Kielce: Wydawnictwo Uniwersytetu Jana Kochanowskiego.

- Meld. St. 7 (2011–2012). *High North. Visions and Strategies, Report to the Storting (white paper)*. Pobrano z: https://www.regjeringen.no/contentassets/a0140460a8d04e4ba-9c4af449b5fa06d/en-gb/pdfs/stm201120120007000en_pdfs.pdf [20.11.2015].
- Nilsen, T. (2013). Norway's new Government drops Lofoten oil, *The Barents Observer*, 1 października 2013. Pobrano z: <http://barentsobserver.com/en/politics/2013/10/norways-new-government-drops-lofoten-oil-01-10> [1.10.2014].
- Norwegian Petroleum Directorate (2010). *Norwegian gas exports Facts 2010*. Pobrano z: <http://www.npd.no/Global/Engelsk/3%20-%20Publications/Facts/Facts2010/Chapter/Chapter-6.pdf> [20.11.2015].
- Norwegian Petroleum Directorate (2014). *The Norwegian Petroleum Sector, Facts 2014*. Pobrano z: http://www.npd.no/Global/Engelsk/3-Publications/Facts/Facts2014/Facts_2014_netto.pdf [20.11.2015].
- Nye byggesteiner i nord: Neste trinn i regjeringens nordområdestrategi. (12 marca 2009). W: Utenriksdepartementet. Pobrano z: http://www.regjeringen.no/nb/dep/ud/dok/rapporter_planer/planer/2009/nordstrategi_trinn2.html?id=548803 [20.11.2015].
- Olsen, M. (2013). The future of national oil companies in Russia and how they may improve their global competitiveness. *Houston Journal of International Law*, Vol. 35:3, 617–654.
- Øverland, I. (2008). Natural Gas Projects in the Russian North: Implications for Northern European Cooperation. W: Aalto, P., Blakkisrud, H., Smith, H. (red.), *The New Northern Dimension of the European Neighbourhood* (s. 131–144). Brussels: Centre for European Policy Studies.
- Parlament Europejski (2008). *Rezolucja Parlamentu Europejskiego z dnia 9 października 2008 r. w sprawie zarządzania regionem arktycznym*. Pobrane z: <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+TA+P6-TA-2008-0474+0+DOC+XML+V0//PL> [20.11.2015].
- Solana, J. (2008). *Zmiany klimatu a bezpieczeństwo międzynarodowe. Dokument Wysokiego Przedstawiciela i Komisji Europejskiej skierowany do Rady Europejskiej, s113/08 14 marca 2008 r.* Pobrane z: http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/pl/reports/99405.pdf [20.11.2015].
- St. meld. nr. 30 (2004–2005). Muligheter og utfordringer i nord. (15 kwietnia 2005). W: Utenriksdepartementet. Pobrano z: <http://www.regjeringen.no/nb/dep/ud/dok/regpubl/stmeld/20042005/stmeld-nr-30-2004-2005-.html?id=407537> [20.11.2015].
- Statoil (2014). *Extensive Barents Sea experience*. Pobrano z: <http://www.statoil.com/en/OurOperations/FarNorth/StatoilInArctic/Pages/BarentsSea.aspx> [20.11.2015].
- The Ministry of Foreign Affairs (2006). *The Norwegian Government's High North Strategy*. Oslo-Tromsø. Pobrane z: <http://www.regjeringen.no/upload/Ud/Vedlegg/strategien.pdf> [20.11.2015].
- The Ministry of Petroleum and Energy (2000–2001). *Ownership of Statoil and Future management of the SDFI, Storting proposition no 36*. Pobrano z: <https://www.>

regjeringen.no/contentassets/e53b2dc00e8a4806bbb3cae65b12df99/stprp025.pdf [20.11.2015].

Treaty between the Kingdom of Norway and the Russian Federation concerning Maritime Delimitation and Cooperation in the Barents Sea and the Arctic Ocean, Murmansk, 15 September 2010. Pobrano z: http://www.regjeringen.no/upload/UD/Vedlegg/Folkerett/avtale_engelsk.pdf [20.11.2015].

U.S. Geological Survey (2008). Circum-Arctic Resource Appraisal: Estimates of Undiscovered Oil and Gas North of the Arctic Circle. *USGS Fact Sheet*, 3049.